

279367

ANUL III. No. 1.

IAȘI

1 August 1883.

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

IEȘE DE 2 ORI PE LUNA,

Redactor **I. NĂDEJDE**

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 870-1923

SUMARIUL No. 1.

Sibiu

1191

- Lili traducere din E Zolla de **I. Nădejde.**
Respons (ultim) al D-lui Pompilian la
adresa noastră **I. Nădejde.**
Despre poliginie de **Sofie Nădejde.**
Intemeierea principatului Munteniei . **I. Nădejde.**
Direcția urmată de Contemporanul (ur-
mare) **I. Nădejde.**
Lupul și Oierul (anecdota populară)
de **T. D. Speranță.**
Respons D-lor de la Apărătorul . . . **W.**
Metoda științifică **Audax.**

Un număr 50 de bani.

Redacția și Administrația

Strada Cogălniceanu No. 11

Prețul abonamentului

Pe an 12 lei noi.

Pe 6 luni 6 lei noi

IAȘI

TIPOGRAFIA D. GHEORGHIU STRADA IPSILANT

1883.

775807

LILI.

traducere din Emile Zoia.

Sosești dela cîmp, Ninon, dela cîmpul cel adevărat. cu miroase tari, cu orizonuri întinse. Nu iești așa de proastă ca să te închizi într'un cazin, lângă țărmul mării, unde vine lume multă. Mergi unde nu se duce mulțimea, într'un frunziș, în mijlocul Bourgogniei. Te-ascunzi într'o casă albă, așezată ca un chuib între copaci. Acolo îți petreci primăverile, în aerul săuătos și slobod. Astfeliu cînd vii la mine pentru cîteva zile, prietenele tale se mieară de obraji-ți așa de fragezi și de buzele-ți roșe ca rodul trandafirului selbatec.

Dar gura-ți iese încă zăhărită, și ași jură că chiar mîncăși cereșe. Pricina va fi că nu iești duduță de cele ce se tem de vîespî și de mărăcinî. Mergi voincește la soare, știind bine că pîrleala gîtului tău are străvăzală ca chiblimbării cel mai bun. Alergi prin cîmpii cu pălărie mare, cu rochie de pinză, ca o țerancă prietenă cu pămîntul. Tai fructele cu forfăcuțele tale de brodat, puțin folos faci, ce-î drept, dar după ce lucrezi din toată inima, te întorci a casă mîndră de zgîrriiturile trandafirii ce ți-au făcut pe mîni scaii.

Ce vei face în decembrie care vine? Nemică. Are să-ți fie urît? Nu iești lumeată. Ții minte balul ceala la care te-am dus, într'o sară? Ieraî decoltată, tremurai în trăsura. Ieră o căldură innădușitoare, la bal, sub

lumina tare a policandrelor : Stăteaî pe jilțul tău, cuminte, ascunzînd în dărăptul evantaliului căscatul pricinuit de urît. Și, cînd ne-am întors a casă, ai șoptit, arătîndu-mî buchetul veștejit :

Privește sărmanele florî. Așî muri ea dinsele, dacă așî trăi în acest aer cald, draga mea primăvară unde ieșî ?

Nu vom mai merge la bal, Ninon. Vom stá a casă, lingă foc. Ne vom iubi ; și, după ce vom osteni, ne vom mai iubi încă.

Îmî amintesc strigătul tău din ziua trecută : „În adevăr femeile sînt tare lenese.“ Am gîndit pînă sara la această mărturisire. Bărbatul a luat toată munca, și v'a lăsat șederea pe gîndurî cea primejdioasă. La ce să gîndeșî cînd brodezi toată ziua ? Zideșî palaturî în cari adormî ca Frumoasa cu pădurea adormită, din poveste, așteptînd sărutările celui di'ntăiū făt frumos ce va trece pe drum.

Tata, mi-ai spus adesea, ierá un om cum se cade care m'a lăsat să cresc a casă. N'am învățat reul la școala acelor păpușî frumușele cari ascund răvașe de la verî în cărțile de rugăciune. Nicî o dată n'am crezut că Dumnezeu ieste un feliū de Caua, și mărturisesc că totdeauna m'am temut mai mult să nu fac supărare tatei de cît să nu fierb în căldările diavolului. Trebuie să-ți mai spun că știū a salutá firește, fără să fi învățat meșteșugul plăcăciunilor ; un profesor de danț nu m'a învățat a plecá ochiî, a zimbi, a minți cu obrazul ; sînt proastă de tot în privința strîmbăturilor de cochete cari formează aproape toată cunoștinta unei fete bine creșcute și de neam bun. Am crescut în voie ca o plantă puternică. Ieată pentru ce mă innăduș în aerul Parisului.

II.

Nu de mult, într'o după amiază frumoasă, așa de rară primăvara, ședeam la Tuileries, în umbra tinăra a castanilor. Grădina ierá aproape deșartă. Cîteva dame brodau, stînd cite două trei, sub copaci. Niște copii se jucau, intrerupînd cu risetele lor ascuțite murmurul ulițelor vecine.

Privirile mele se opriră în sfîrșit pe o fetișoară de șese sau șapte ani, a cărei mamă ședea de vorbă cu o prietenă, la cîțiva pași de la mine. Ierá o copilică bălaie, care își luá aere de fată mare. Purtá o toaletă incîntătoare, cum știu numai Parizienele a face pentru copii: o fustă de mătasă trandafirie înfoietă, lăsînd să se vadă picioarele cu colțunî cenușii deschiși; niște piepți decoltați și cu horbote; o pălărioară fără margini cu pene albe; juvaieriuri, un colet și o brătea de mărgean roș. Semăná cu mă-sa, numai că ierá mai cochetă.

Reușise să-i iea cortelașul, și se primblá serioasă, cu cortelul deschis, deși nu ierá sub copaci nici o rază de soare. Se silea să meargă ușor, lunecînd delicat, cum văzuse pe oamenii cei mari. Nu știea că o vede cineva; repetá rolul în conștiință, încercînd nutre atrăgătoare, învâțînd cum să întoarcă capul, cum să privească, cum să zimbească. În sfîrșit întîlni trunchiul unui castan bătrîn, înaintea căruia făcu o jumătate de duzină de plecaciuni.

Ierá o femeie mică. În adevăr m'am spăriet de cutezarea și de știința ieî. Nu ierá încă de șapte ani, și-și știea meșteșugul său de fermecătoare. La Paris poți aflá asemenea fetițe pripite, cari cunosc danțul înaintea de litere. Îmî aduc a minte de copiii din provincie; sînt stîngaci și greoi; se tîrie prosteste pe pămînt. Dar Lili nu-și va strică toaleta ieî cea frumoasă; mai degrabă

nu se va jucă; stă dreaptă în fustele-i erohmolite, punându-și toată bucuria în a fi privită și în a auzi zicînd împrejurii: „Ce copilă încîntătoare!“

Pe cînd Lili salută tot înnainte trunchiul castanului, pe neașteptate o văzuî îndreptîndu-se și pregătindu-se: cu cortelul plecat, cu zîmbetul pe buze, cu mutra cam nebună. Înțelesei în curînd. Altă fetiță, negricioasă, cu fustă verde, venea pe aleea cea mare. Ieră o prietenă, și trebuia să se întîlnească cu eleganță.

Fetișoarele își dădură încetîșor mîna, făcură strimbăturile obișnuite între femeî de aceea-și treaptă. Amîndouă aveau pe buze acel zîmbet fericit cerut la asemenea întîmplare de conveniențe. După ce-au sîrșit toate politetele începură a merge alături, vorbind cu glas ascuțit. Nicî nu fu vorbă de jucat.

— Aî frumoasă rochie.

— De valenciennne îi garnitura? nu-i așa.

— Mama a fost cam bolnavă, demineată. M'am temut că nu voiu putea veni, după făgăduială.

— Aî văzut păpușa Thèresei? Are albiturî și strae minunate.

— Al tău îi cortelul? Frumos îi!

Lili se înroși tare. Făcea schime plăcute cu cortelul mîni-sa, văzînd că zdrobea astfeliu pe prietena-i care n'avea cortel. Întrebarea acesteia o încurcă, înțelese că ar rămănea învinsă, dacă va spunè adevărat.

— Da, respunse. Tata mi l'a făcut prezent.

Ieră desăvîrșită. Știea a minți, cum știea și a fi frumoasă. Putea să crească: cunoștea tot ce trebuie unei femeî frumoase. Cu asemenea creștere, cum voiți să doarmă liniștiți sărmanii bărbați?

Toceai atunci trecu un baietel de opt ani, tragind o carucioara, plina de prund. Striga hi! de-ti lua auzul; se juca de-a harabagiul se juca din toata inima; trecind, cit pe ce de nu izbi pe Lili.

— Cit is de necioplii barbatii! zise iea cu despret. Priveste baietul acesta cit ii de destrabalat!

Domnisoarele risera cu despret. Baietul trebuia sa le para foarte prost de se juca de a calul. Peste douazeci de ani, daca una din iele il va lua, il va trata cu superioritatea unei femei care a stiut a minui cortelul la septe ani, pe cind iel la vrista aceea nu stiea de cit a-si rupe pantalonii.

Lili incepuse ieara-si a merge, dupa ce si-a asezat indoiturile fusteii cu mare ingrijire la loc.

-- Priveste, urma iea, la proasta cea de fata cu rochie alba care se vede colu singura. Ieri a pus sa ma intrebe de voiesc sa mi-o prezinte cineva. Inchipue-ti, draga mea, ca-i fata unui ampoiati mic. Intelegi, n'am voit: nu trebuie sa te compromiti.

Lili pare a o printesa insultata. Prietena iei iera batuta cu totul: n'avea cortel, si nime nu cerea sa-i fie prezentat. Se ingalbenea ca o femeie care-i de fata la triumful dusmanei sale. Cuprinsese pe Lili pe la spate si cautata sa-i botasca fusta, fara sa o bage de samata. Si ii zimbea, afara de acestea, cu un suris farmacatoriu, aratind niste dintisorii albi gata sa muște.

Cind se departara de mamele lor, bagara in sfișit de samata ca le vedeam. Atunci, se facura mai dulci: incepura a cochetata ca niste domnisoare cari voiesc sa merite luarea a minte a cuiva si sa o tie asupra lor. Un domn iera acolo si le privea. Ah! Fice ale Evei, diavolul va ispitește din leagan!

Apoi, începură a se chicoti. Cevá din îmbrăcăminteá mea le lovise, li se párusé caraghioz : pálăria mea, fárá indoealá, a cárei formá nu mái ierá la modá. Íși báteau joc de mine; mă criticau, cu mina la gurá, oprindu-și hohotele de ris, cum fac damele in saloane. La urma urmei imi fu rușine, mă inroșii, și nu mái știeam ce să fac. Fugii, invins de aceste fetișoare cari aveau veselii și căutături ciudate de femeí desávirșite.

III.

Ah! Ninon, Ninon, íea-mi aceste domnișoare la țară, imbracă-mi-le cu pinzá cenușie și lasă-le să se dea de a dura in balta in care forfotesc rețele. Se vor intoarce proaste ca giștele, sánătoase și tari ca niște copaci tineri. Când le vom lua, vor ști íele a ne iubi.

Trad. Ioan Nădejde.

Respuns (ultim) al Dlui Pompilian la adresa noastră.

În „Binele public“ de la 9. Iuliu 1883 am cetit un respuns al Dlui Pompilian, adecá vorbá să fie că-i respuns, prin care se silește a face pe cititori să creadá că a respuns la invinovățirile ce i-am făcut printr'un articol publicat in „România jună“ din Iași și într'o broșură trasá de-osebí încá ínnainte de inceputul „Contemporanului,“ precum și prin două articole din anul I. al revistei noastre : unul iscălit de Verax la pag. 141 și altul de mine la pag. 330, 361 și 421. Prin cel di'n-tăiú s'a dovedit că Dl naturalist a copieat pe Bufon și că a făcut și greșala de a crede că paserea muscă se

hrănește numai cu nectarul ce-l sughe, pe cînd acuma se știe că hrana ieî se alcătuește mai ales din insectele ce prinde din flori; dacă-s unse cu nectar, atîta mai bine. Prin al doilea i-am înșirat cele mai mari dintre greșelele ce a făcut în articolele publicate de Dsa. Dar mai întăiü trebuie să se limpezască invinovățirea ce ne face „că nu ne-am ținut pe terenul pur științific.“ Cei ce au cetit respunsul ce ne-a făcut Dl. Pompilian atuncî îndată după critică, se vor fi convins că Dl. Pompilian a părăsit mai întăiü terenul pur științific numindu-mă pe mine ne bun, pomenind de eușma mea, și de alte lucruri cari nu aveau de felü a face cu chestiile științifice de cari îeră vorba — cit despre respuns la critica mea, n'am văzut nicî atuncî, nicî acuma.

Chestiea cu Dl. Ilescu, de Pa calomniat orî nu, se va vedea în curînd și vom află dacă în adevăr a căzut sau nu Dsa la licență la Paris de mai multe orî și mai pe urmă a reușit numai la Dijon.

Cel mai simplu lucru va fi să arăte Dl. Pompilian actele Dsale ca să se vadă unde îeste licențiat la Paris orî la Dijon. Pentru căderea la examenul de licență imî inchipuiü că va fi de asemenea ușor a află dela cancelaria facultăței. În sfîrșit să așteptăm!

Trec peste mulțime de socotele ce are Dl. Pompilian cu Mille, cu Bădărău, cu Maniu și cu alți și ajung la următoarea parte care ne privește de a proape, de vreme ce revista noastră îeste științifică:

„Am fost profesor suplitoriü la Universitatea din Iași în 1880, și mi-am făcut cu sfințenie datoria, eleviü m'au regretat mult cînd am plecat la Paris și jurnalele mi-au făcut elogii, pe cari modestiea mea mă împiedecă de a le reproduce.“

„În urmă am făcut îeu cel întăiü romîn la Paris, un curs public și practic de botanică (după invitarea unor persoane foarte serioase) la primăriea arondismentului al IV. și îeafă cum se exprimă un jurnal parizian „la Justice“ pe comptul meu: „Dl. Victor Pompilian licențiat în științe, vechiü elev al școalei de înnalte studii din

Paris, face un curs de botanică la primăria arondismentului al IV-lea. Acest curs iese gratuit. Conferința de ieri „care a obținut un viu succes“ a fost consacrată specialmente la demonstrațiunea constituțiunii intime a vegetalelor cu ajutorul proiecțiilor la lumina oxyhidrică (sistemul Molteni) „La Justice“ din 16. Fevruariu 1883

În privința lecției de deschidere a cursului de la Universitatea din Iași, știm ce se credem și vom arăta cetitorilor noștri foarte pe scurt cele mai însemnate nădrăvăni cuprinse într'nsa.

1) Crede că în ființele viețuitoare și în combinațiunile organice se află afară de materie și de eter, amîndouă în mișcare, încă puteri vitale, cari țin sub stăpînirea lor afinitatea chimică și că aceste puteri vitale părăsesc combinațiunile organice la moarte și astfel dau materia în prada puterilor fizico-chimice și combinațiunile organice se nemicesc.

2) Pe de o parte spune că afinitatea chimică nu poate produce nici o combinație organică și ceva la vale zice „că se pot produce ființe organice prin putrefacțiune și fermentațiune“, adică în materii din cari au pierit puterile vitale. Greșește și la întâia și la a doua credință, căci se pot face multe combinațiuni organice prin jocul așa ziselor puteri chimice și pe de altă parte nu s'a putut nici o dată face din materii neorganice ființe viețuitoare, cum cred cei cu generațiunea spontană. Cum că o dinioară s'au făcut, în marea, protoplasmă și din aceasta cele întâi ființe vii îi sigur, dar astăzi în fermentațiune și putrezire nu se fac ființe vii, dacă nu străbat germenii în lăuntru. Dl. Pompilian înse pe de o parte nu crede că se pot face măcar combinațiuni organice prin lucrarea puterilor chimice, iar pe de alta crede că se pot face chiar ființe vii, alcătuite negreșit din combinațiuni organice. Așa dar nu se face prin sinteză protoplasmă, dar se fac celule cari încep prin a fi gomoloate de protoplasmă! Ce voiți să zic în față cu asemenea balamuc? Ce ar putea zice orî cine, cînd după toate acestea mă învinovățește pe mine că ași crede în generațiunea spontană, după ce cum

ați văzut singur Dsa crede? N'am fost oare in drept a zice că Dl. Pompilian nu știe singur ce spune?

3. Dl. Pompilian spune cu nevinovăție: „că naturalistii nu știu de unde vine apa și materia organică conținută într'însa“. Mi se pare înse că greu va găsi Dsa asemenea naturalisti afară de Dsa și cu toate indemnările mele nu mi-a citat încă nici unul. Cum că apa s'a făcut prin combinarea oxigenului cu hidrogenul, și cum că aceste două elemente făceau parte din nebuloasa ce a dat naștere sistemului solar iese poate numai Dlui Pompilian necunoscut. De materia organică am vorbit.

4. Tot in vestita lecție de deschidere mai spune Dl. Pompilian că *gymnospermele* (plante din aceea-și grupă cu *bradul, tisa, ienuperul, etc.*) sînt mai nouă pe pămînt de cit *monocotiledoanele* (*grîul, curmalii, crini, etc.*) I-am dovedit prin citații din *Schimper* (1874) și *Saporta* (1879) că iese tocmai din potrivă, că *gymnospermele* sînt cu milioane de ani mai vechi de cit *monocotiledoanele*.

Ce felii de lecții vor fi fost cele ținute la o primărie, la Paris, nu știu: de vreme ce n'am primit până acuma lecțiile acelea. Rog pe unul din prietenii de la Paris să ne trimeată un exemplar. Poate să fie bune, se va fi pus pe învățat și Dl Pompilian. Ar fi un lucru foarte frumos din partea Dsale, numai să vedem mai întâi ce a spus.

Multe dintre lucrările Dsale citate in articolul din „Binele public“, ne sînt deasemenea necunoscute, dar despre articolele științifice românești avem idee ce felii sînt și ieată și citeva greșeli mai de căpitanie:

1. Intr'un articol despre *plantelor carnivore*, publicat in *Romînul* la 27. Ian. și 17. Fevr. 1880 a declărat de *botaniști puțin serioși* pe Darwin, Charles Martins, etc. și ne spuse că *carnivorismul* plantelor iese un *roman ingenios*. Dl Pompilian mai spune că a făcut experiențe chiar Dsa cu o *Drosera*, punindu-i carne pe frunze, dar că burneana reu crescută in loc să se folosască de cinstea ce-i făcea Dl naturalist a plătit morței tributul obișnuit. I-am arătat că un fiu al lui Darwin a făcut experiențe, o vară

întreagă, cu sute de drosere și că pe jumătate dintr'insele le-a hrănit cu bucățele mici de carne puse din timp în timp pe frunze, iar pe celelalte le-a lăsat să crească ca adevărate plante. Droserele hrănite cu carne au fost mai puternice de cit celelalte, cu frunze mai verzi și mai strălucitoare cu mai multe flori și cu semințe mult mai grele și mai numeroase. Dacă ar fi cetit Dl Pompilian *Revue scientifique* și *Botanische Zeitung* nu s'ar fi înglodat așa de rep.

2. În anul 1878—1879 al *Revistei științifice* din București (an. IX. Nr. 1 pag. 3) a dat la lumină Dl Pompilian un articol intitulat „Efemera.” În acest articol dă Dl Pompilian de altă belea, a nume descrie niște larve de țintări în loc de efemere, cum i-am dovedit citîndu-i bucățelele trebuitoare din *Blanchard. Histoire naturelle des Insectes*. Tom. II. pag. 293 și 460.

3. Într'un articol despre *Vezuv*, a spus că pricinile erupțiunii vulcanilor sînt cu totul necunoscute și că poate vor rămănea așa pe eternitate. I-am arătat că se înșală.

Acuma poate Dl. Pompilian să răspundă orî nu la critica mea, cetitorii vor judecă cine are dreptate și-și vor face idee de știința Dlui naturalist.

I. Nadejde.

Despre poliginie.*)

Feliul de căsătorie în care bărbatul are mai multe femei se numește poliginie, și ie mult mai întins de cit se crede. Îl găsim la popoarele selbatece, la cele semi-civilizate și căutînd mi-i teamă să nu-l aflăm și la cele civilizate

Și în această formă de căsătorie ieste obiceiul de a cum pără femeii și de a fură. Unii selbateci adesea fură femeii, le țin citeva zile și în urmă le mîninca. În insulele Melaneziei fură

*) După Herbert Spencer și Letourneau.

femeile și sînt poligamî. În insulele Viti capul tribului are cîte o datæ mai multe sute de femei, dintre cari numai cîteva sînt legiuite; celelalte sînt niște roabe ori mai bine niște dobitoace domestice. Adesea stăpînul le ține pentru a le da soldaților ca dar. Chiar femeile legiuite au de făcut mulțime de slujbî bărbatului, de pildæ: cînd se mæritæ ieste datoare a luà diu popor cîte o copilæ și a o crește cu cea mai mare îngrijire, îndatæ ce una ajunge vrîstnicæ, o spalæ, o gætește pe cap cu flori, o parfumeazæ și o duce goalæ bărbatului ca dar; iear iea se depærteazæ.

În Noua-Caledonie ori ce bărbat, fie însurat ori nu, ieræ datoriu dacæ murea frate-sæu sæ iea pe femeea acestuia de soție; obiceiü care ieræ și la Evrei. Tot în Neo-Caledonia nu prea ieræ obiceiü sæ fure femeile, de vreme ce logodeau cöpîii de mici, cum fac încæ unii din Evrei. Hotentoșii sînt poligamî și fiind cæ femeile lor se trec degrabæ, de aceea cresc fete cu cari sæ le înlocueascæ. Cæsætorie la iei ie un lucru curat gustoresec; de aceea și despærtenia se face ușor. Pe coasta G a b o n obiceiurile samænæ cu cele spuse mai sus: fetele sînt logodite de la vrista de trei patru ani, la trei-spre-zece ori patru-sprezece ani sînt mame și în scurtæ vreme îmbætrînesc, ori mor de timpuriu.

Guaranii din America sînt poliginî și rîpesc femei de la alte triburi. La toți selbatecii din America ie slobodæ poliginia.

În Cochinchina regele avea dreptul, dacæ voea, „p r i m a e noctis,” la ori ce cæsætorie se fæcea, cum ieræ și în Europa în evul mediu, cînd regii și feodalii aveau acest drept asupra supușilor. În secolul al XIII. regele din C a m b o g e avea cinci femei legiuite dintre cari una mai de cæpitenie și cîteva miî de concubine. Ieræ privit ca o cinste de a-și aduce fata la palat...

De-și Romanii aü fost foarte de timpuriü monogamî, ie inse sigur cæ mai de demult au fost poliginî, de vreme ce încuviințau cu atita usurințæ concubinele, așæ de pildæ: Comod avea un harem de trei sute de femei. Obiceiul de a rîpi femeile l'au pæstrat inse multæ vreme, chiar în povestea fundærei Romei se spune cæ au rîpit femeile Sabinilor.

Slavii vechi au fost multă vreme poliginii și înaintea dea se boteză unul dintre regii lor, Vladimir, ținea vr'o opt sute de concubine în trei locuri deosebite. Chiar azi în mir capul familiei însoară băieții cite de opt ori zeci ani cu fete de cite douăzeci și cinci de ani și chiar de trei-zeci, și adesa socrul trăește cu nora așteptind pe bărbat să se facă vrîstnie.

Poliginia ie întinsă pretutindenea la Nord, la Sud, în țerile calde cit și în cele reci. În America o găsim la triburile selbatece cit și la cele semi-civilizate. Ie aproape generală în Africa la Hotentoi, Cafri și Damarași. În Asia ie obișnuită atit de triburile așezate cit și de cele nomade. Ținînd samă de popoarele ce locuesc a-zi pămîntul și de cele ce l'au locuit, ie sigur că numărul poliginilor fi mai mare de cit al celor ce obișnuesc alt soiū de căsătorie, ori cari nu au nici un soiū de regulă în relațiunile lor sexuale.

Poliginia ar fi de sigur mult mai respîdită, dacă împrejurările singure nu i-ar pune stavilă. Așa sărăciea ie cea întâiū pricină care o oprește; dovada că la cele mai multe popoare deși are fie-care voe să fie atitea femeii cite vra ori cite poate, totuși nu ține de cit una. Fiind că de și femeile muncesc așa că nu se poate zice că sînt hrănite din munca bărbatului, dar, iel trebue să le cumpere mai întâiū. Forsyth spune că la Gonzi poligamia nu-i oprită, fiind înse că femeile sînt o proprietate costisitoare, poliginia ie rară. Sînt înse și triburi sărace cari sînt poligine, de pildă: Australienii și Fuegienii.

Fiind că toți călătorii spun: că poliginia ie foarte respîdită, că șefii au voie să fie atitea femeii cite vor, că chiar au cite patru-zeci (unii și mai multe), că supusilor li ie slobod să fie atitea cite pot; (pe une locuri au voe să fie numai pănă la două-spre-zece); ar urmă că numărul femeilor să fie mult mai mare de cit al bărbatilor. Lucrul înse nu ie așa, căci ie știut; că în un popor nu numai la selbateci, dar chiar și la civilizați mulțimea ie săracă lipită pămîntului, și cînd ie vorba de cumpărat abiea cumpăra fie-care bărbat o singură femeie. Lichtenstein zice: „Cemași mulți Kusiași au cite o singură femeie, regii și capii poporului au cite patru ori cinci. Marsden spune că: „Locuitorii din

din Sumatra au voie de a avea mai multe femei; poliginia înse se vede numai la unii dintre capi."

Poliginia a fost și iese încă privită ca o faptă vrednică de laudă, ba chiar ca un semn de glorie, de mărire și de putere; sigur acel ce putea învinge, robii ori cumpără mai multe femei ieră socotit ca un viteaz.

Bancroft descrie o bucată după Cremony: „Apașul care poate ținea, prinde ori atrage, cu diferite mijloace, cel mai mare număr de femei, iese socotit ca un om care are cel mai mare drept la ori ce cinste și la ori ce rang. Burton spune de capii Africani că sint mândri de numărul femeilor ce au, care începe de la două-spre-zece și poate ajunge până la trei sute. Dar numai departe, chiar în istoria Evreilor vedem că judecătorii și regii se fălesc și-și arată mărirea prin numărul femeilor. Tot asemenea și Turcii de azi țin ca cel mai mare lux haremul, de care se îngrijesc a-l reînnoi și înmulți cu femei tinere. Așa ieră de întinsă poliginia la barbari, că Tacit zice vorbind de Germani: „Sint singurii dintre barbari cari se mulțamesc cu câte o singură femeie“; se știe înse că șefii aveau mai multe.

Montesquieu asigură că poligamia regilor Merovingieni ieră un semn de laudă.

La cei mai mulți selbateci poligamia nu ie numai un lux ca la Turci, căci se slujesc cu femeile ca cu niște roabe; sint datoare să lucreze tot ce se cere în casă, ba chiar și cimpul, după cum am văzut în articolul „Starea femeii la diferite popoare.“ La selbateci au femei cum un bogataș la noi are slugi,

În toate societățile omenești faptele săvârșite de cei mari și bogați sint bune, morale și laudate. De aceea în țerile în cari capii țin mai multe femei, poliginia ie bună și morală, iar monogamia ie josnică, căci se găsește numai la sărăcime. Sint chiar credinți religioase cari zic că poligamia ie faptă iubită zeilor, chiar Evreii credeau că ie plăcut lui Iahveh a avea femei și întreținute multe, căci atunci se pot avea și copii mulți.

Fiind că la cele mai multe triburi selbatece, femeia muncește pentru ținerea casei aproape singură, de aceea ie bucură ca bărbatul să mai aducă și alte femei pentru ca să-i

fie mai ușor. Livingston spune: „cæ femeile Makolole aflind cæ în Angliea bærbații țin cîte o singuræ femeie, se minunæra, zicind cæ nici odatæ n'ar voi sæ træeascæ în o asemenea țaræ. Se mie-rau cum de femeile engleze incuviințazæ obiceiul nostru; dupæ pærerea lor ori ce bærbat trebuie sæ aibæ mai multe femei ca semn de noblețæ și de bogăție. Pe toatæ coastæ Zambezului domnesc asemenea idei. Naive Makolole, cari nu știeau cæ civilizația adesea stæ în a ascunde faptele nemorale, rîmæșița selbætaciei vechi! De-ar fi fost sæ vadæ singure vieța Europeanilor s'ar fi incredințat cæ poligamia nu ie tocmai desprețuitæ de bærbații Europei civilizate.

Am cutrierat lumea și am criticat pe særmanii selbateci cæ sînt poligini groznicî și înfiorætori în privința relațiunilor sexuale. Așa dar cred cæ ie cu cale sæ vedem nu cumva vom zæri prin blana monogamiei urechile poligamiei? Alt feliu am fi nedrepti, aspri pentru stræini; lesne iertætori, ba chiar orbî pentru noi. Ie bine ca la asemenea lucruri sæ avem necontentit innaintea ochilor poronca din evanghelie. Sæ scormolim societatea numai cu virvul acului și vom gæsi nu numai poliginie și poliandrie dar chiar și promiscuitatea. Ce dovadæ mai buna trebuie pentru acestæ din urmæ de cit casele de prostituție, pe cari poliția în-sæ-și, pretinsa apærætoare a bunelor „moravuri“ le ocrolește. De ar fi vroit dracul din poveste sæ infiereze omenirea cu un semn mai groznic de selbætacie și de urmæ a corupției stræmoșești, sigur cæ nu putea næscoci lucru mai mișelesc și mai vrednic de o minæ spurcatæ, de cit acele locașuri cari ne pîngîresc ca mame soții și surori. Chiar satira Dlui I. Negruzi (an. VIII „Convorbiri Literare“) ie destul tablou de promiscuitatea societætei noastre.

Iar cit despre poliginie și poliandrie, ce sæ mai ascundem, o întilnim cam des, de pildæ, cine n'a auzit cæ Dl X. ie însurat, adecæ are femeie legiuitæ, dar fiind lucru copilæresc a fi credincios femeii de aceea mai are vre-o una la Paris, cind are trebî; la București alta, cæci în capitalæ cine n'are interese.

Nu mai vorbim de cele ce și le agonisesc „a fur et à mesure.“ Asta nu împiedecæ pe Dl. X. a fi cel mai înfocat monogam, Dsa desprețuește pe orientalul turc, care își închide odo-

rele în harom; iel ie mai cuminte: le lasæ slobode și ciud nu-i plac le schimbæ, orî dæcæ il lasæ iele, nici o jale, cu banî gæsește altele. Dna X. zice de asemenea cæ ie copilærie a fi credincioasæ bærbatului, asemenea gânduri is bune pentru copile de zece anî. Færæ indoealæ cæ sînt și excepții; de vreme ce ideea de moralitate și de monogamie ieste formatæ trebue sæ fi fost și sæ fie oameni cari o și îndeplinesc; cele-lalte sînt niște remæșiți, destul încæ de întinse, barbare; cari poate cu mersul civilizației vor pieri.

Dacæ compæram poligamia cu celelalte feliuri de cæsætorie, de cari s'a vorbit mai înnainte, gæsim cæ iea are oare cari bunuri. La poligamie copilul cunoaște cu siguranța și pe tatæ și pe mamæ, sentimentul de familie are loc sa se desvæleasæ mai bine; tatæl își cunoaște cu siguranța copiii și prin urmare ține mai mult la iei. Se statornicește o inrudire și o legæturæ mai strînsæ în familie. Unii dintre copiii sînt frați și surori adeværați și țin mai mult unul la altul. Alții sînt înse numai pe jumætate, de aice gelozie adesea mai mare de cît la poliandrie, familia ie cîte odatæ destul de desbinatæ, acest fapt explicæ necontinentele lupte, comploturi și omoruri între fiii puternicilor din Orient. Orî cum ar fi, cînd nu sînt intrigi pentru putere, familia ie mai strîns legatæ de cît la poliandrie.

Sæ vedem acuma ce înriurire are poliginia asupra societætei, asupra copiilor și celor în vîrstæ.

Poligamia ie priitoare societæților barbare încunjurate de dușmanî. Lichtenstein spune cæ la Cafri sînt mai puțini bærbați de cît femeî, din pricinæ cæ cei dintæiî mor neîncetat în lupte; de aceea femeile fac toate muncile și domnește poliginia. Dacæ nn popor monogam ar fi în luptæ cu unul poligam, presupundu-le pe amîdouæ barbare, atunci, zice Spencer, cel dintæiî ar fi stærpit de cel din urmæ, cæci acesta întrebuintînd toate femeile ca mame, copii se vor înnuți mai ræpede, presupuind cæ ambii vor avea hrana trebuitoare. Draper ieste de idee cæ arabizarea Africeî de Nord se datorește poligamiei.

Pentru desvoltarea si fericirea familieî, poligamia ie stricætoare; intrigile și sfelizile dintre femeî rar au sfîrșit, de pildæ în

Madagascar numesc poligamia pricina dușmăniei, mai pretutindene poartă nume asemănătoare acestuia, cum ie și în limba evreească. În Mișna, femeile unui bărbat sînt numite țarot, adică grijă, protivnicie, dușmane. La Batașii din Sumatra bărbatii trebuie să dea fiecărei femei deosebit loc de făcut mîncare și lucrurile ce-i trebuesc. În alte locuri le fac locuințele departe una de alta. Toate acestea nu micșurează relele. Bărbatii nu sînt însuflețiți mai nici de un sentiment pentru femei și relațiunile dintre ie puțin se deosebesc de-ale dobitoacelor. Monteiro zice vorbind de Africa: „Negrul nu cunoaște nici iubire nici gelozie. Acela-și lucru ie la Hotentoti și Cafri: bărbatul se însoară cu cea-și receală cu care taie un spic de griu.” Nu se poate hotări că poligamia ie pricina lipsei de sentimente, dar se poate zice că nu ajută de loc la desvălirea lor. „Poligamia scurtează vîrsta reproducerei, căci femeia o leacă bătrînă ie lăsată în părăsire. Și nici bărbatul nu poate fi mai fericit căci ie lipsit de orî ce mîngiere casnică. Se poate zice că la poligamie, o bătrîneță ticăloasă se isprăvește cu un sfîrșit pripit.”

În privința copiilor am mai spus că poligamia are acel bun că copilul cunoaște pe tătă-su, și prin urmare hotărește o linie de urmași și o legătură de familie mai strînsă începe a lua naștere. Creșterea copiilor nu poate fi nici soiă nici de o potrivă, căci tătăel va ținea mai mult la unii de cît la alții.

Sofiea Nadejde.

Intemeierea principatului Munteniei.

Maî întâiū să vedem de pe la ce anī se citează Romīnī in întinderea de pămīnt care a format maî pe urmă Munteniea. Negreşit că pe la 1164, cīnd, după citaŃia scoasă de Hunfalvy din un scriitorū bizantin, Ńerau Valahī prin partea de la amăează-zī a Moldovei, vor fi fost şi prin Munteniea, care pe atunci Ńeră in puterea Cumanilor. În timpul luptelor între Bizantinī şi Romīno-Bulgarī, lupte cari încep după 1185, mulŃi păstorī Romīnī vor fi trecut Dunărea la Cumanī, aliaŃii lor. După Hunfalvy se vorbeşte despre Valahī in regiunea Buzeului într'un document de la 1222. În adevăr după ce văzū regele că s'au pus cu tot din adinsul pe lucru călării germanī (cruŃieri de Hospitali sanctae Mariae) in Ńara dăruită lor la 1211, le-a mărit pămīntul şi le-a dat Ńara ce se întinde de-a lungul Buzeului până la Dunărea. În document se pomeneste de Valahī sub numele de Brodnik, cuvīnt pe care papa Honorius îl traduce tot in acela-şi an prin Blaci; maî găsim acela-şi nume la rege sub forma Blacorum şi la papa Valahorum. Din documentele citate nu se vede inse lămurit, dacă Valahī de cari vorbeşte regele şi papa nu Ńerau in Transilvania. De bună samă că vor fi fost şi in regiunea Buzeului, dar număi atīta avem de zis, că nu se vede de unde scoate Hunfalvy că acei pomeniŃi maî sus Ńerau in Munteniea. Pe la 1228 se pomeneste de episcopia Cumanilor, la care Ńeră episcop Teodorich. ÎnŃre poporeniī acestuia Ńerau şi Valahī pe cari Secuii îi numeau Olăh-ok, iar într'o scriere latinească îi numeste in-su-şi Teodorich Olahī (quidni etiam Siculum cum Cumano, Olachoque?). Episcopia Cumanilor Ńeră in loeul episcopiei maî vechi a Milcovului şi pentru

a ajunge la dînsa din Transilvania trebuia de trecut Seretiul, prin urmare chiar rezidența episcopului va fi fost în Moldova de astăzi, iar Valahii vecini din Muntenia vor fi fost numai supuși.

În anul 1234 se vorbește de Valahii într'o scrisoare a papei Gregorie al IX lea, ieată vorbele papei: „Auzim, că în episcopia Cumanilor sînt niște oameni, ce se numesc Vlahi, și cari după nume sînt creștini dar țin obiceiuri deosebite, contrare creștiniei, desprețuesc besereca romană, și nu primesc tainele de la episcopul Cumanilor ci merg la episcopi Greci, ba chiar înșală Unguri, Germani și alți dreptcredincioși, cari locuiesc între dînșii, să facă tot așa.“ Papa imputernicește pe episcop a le numi un vicariu care să le fie pe plac, pentru ca să nu se mai ducă la alți episcopi.

Peste patru ani scrie regele unguresc papei și iear pomenește de Romîni și a nume din ținutul Severinului. Ieată ce zice regele: „că de cătră părțile Bulgariei în pămîntul ce se numește Z e m r a m (Severin), carele mai de mult ieră deșert, s'au înmulțit locuitorii, cari încă nu s'au supus vre unei episcopii și de aceea întrebă pe papa la ce episcop să-i dee.“ Acești noi veniți vor fi fost în mare parte Romîni, de vreme ce nu tîrziu găsim mulțime de chinezate românești în părțile acelea. Pe la 1233 ieră ban al Severinului un maghiar Leucus (Luca); iear peste 7 ani, alt maghiar O s l e a. În vremea aceasta partea nordică a județelor Vîlcea și Argeș pe amîndouă malurile Oltului purta numele de L o v i ș t e (vinătoare în slavonește). Acuma se cheamă Loviște un plaiu la nordul districtului Argeș. Pe la 1233 stăpînea peste această regiune un Sas Corland, fiul lui Cryspanus, care mai avea proprietăți lângă Sibiu și care întemeie aice un castel cu numele „Lothor-War“, asupra căruia rîdeau Sasii pretenții chiar în veacul al 15lea. Ruinele acestui castel se vedeau încă pe la 1720 și purtau numele de „Domnișor.“ Castelul lui Corland se află aproape de satul Golotrenii, romanizat din Gou Lothor, lângă Lotru.

(Aceste amănunte despre Loviște sînt date de Dl. Hîjdău în „Originile Craiovei” ca și cele despre baniŃ Oslea și Leucus. Ieu le-am luat din cursul de istorie al Dlui Lambrior pag. 51). Dl. Lambrior arată cã în Șincai se aminteste hrisovul regelui Bela al IVlea care dãrui Loviștea lui Corland. Hunfalvy îl numește înse Corlard și nu se pare a ști cã regiunea dãruitã se chiamã cum am arãtat mai sus, nici cã se afiã în Valahiea.

Cu prilejul nãvãlirei Tãtarilor aflãm cã ierau Romîni în Țara Oltului în Transilvania, ba încă sub un *Basarab ban* (*Bazarasa ban* îi zicea Fazel-Ulah-Rașid, care scriea în Persiea pe la 1300 dupã raporturile oficiale ale autoritãților mongole v. Hîjdãu Istoria critica ed. II. T. I pag. 68, citat de Dl. Lambrior). Tot de acolo se vede cã pe la 1236 au trecut Tãtari pe la Oituz în țara Kara-Ulaghilor, adecã a Valahilor negri, cari locueau cum am mai vãzut în țara de jos în Moldova.

Un hrisov al lui Bela al IVlea din anul 1247 ne dã lãmuriri foarte însemnate asupra Valahiei din vremea aceea.

Prin acest hrisov dã cãlãrilor ospitalierii de la Ierusalim toatã țara Severinului (totam terram de Zevrino) cu munți cu totul pãnã la Olt, împreunã cu chenezatul lui Ioan și al lui Farcaș, afarã înse de chenezatul Voevodului *Lytvei* (*Lynioy*), pe care îl lasã Valahilor, dupã cum îl ținuserã și pãnã atunci (quam Olacis relinquimus prout iidem hactenus tenerant). Jumãtatea tuturor veniturilor din toatã țara Severinului și de la chenezatele numite mai sus le pãstreazã regele pentru sine și pentru urmașii sãi; cealaltã jumãtate o dã cãlãrilor. Înse de la beserecile zidite și de la cele ce se vor mai zidi nu-și oprește regele nemicã, dar drepturile episcopilor și arhiepiscopilor sã nu sufãrã nici o scãdere. De asemenea veniturile de la morile ce se vor face, totu-și afarã de morile din Lytva, precum și veniturile de la gospodãria mai bunã și de la pãscãrii, sã fie ale cãlãrilor: pãscãria la Dunãrea remîne în tovãrășie cu regele; chiar jumã-

tatea veniturilor de la Valahiî, ce locuesc în Lytva, remase călărilor; ieară-și cu excepție de Țara *Harsok* (Hațeg zice Dl. Lambrior), ale cărei venituri rămân pentru rege. Valahiî mai sus numiți sînt îndatorați să se lupte împreună cu călării împotriva dușmanilor din afară; călării sînt datorî a apăra pe Valahi. Cu cheltueala regelui și a Călărilor ieră să se scoată sare în Transilvania și să se trimeată în Bulgaria, Grecia și Cumania.

Afară de acestea mai dădu regele și toată Cumania de la Olt începînd și de la munții Transilvaniei tot cu acelea-și condiții, ca Severinul, afară de pămîntul voevodului Valabilor, Seneslaus, pe care-l lăsă Valahilor, cum îl ținuseră până atunci, și sub acelea-și condiții ca *Lytva*. Călării trebuia să se bucure de toate veniturile Cumaniei 25 de ani, apoi jumătate iera să fie ale regelui. Regele le mai dă pămînt de arat 400 de pluguri, în Felțetig și făgăduiește că va îndeplini numărul unde-va în Transilvania, unde va fi mai bine de trecut în Severin ori în Cumania,

Mai marele ordinului jură credință regelui și făgădui să aducă locuitori în țările dăruite, dar din regat să nu primească nici un țeran fie de ori ce nație de asemenea nici Sași nici Teutonî, afară numai dacă vor căpăta voie de la rege.“

Hunfalvy, după care am dat aici cuprinsul actului de danie, întru cît ne privește pe noi, ne atrage luarea a minte asupra faptului că țara Severinului trebuie să fi fost mai locuită și mai bogată de cît Cumania, de vreme ce din Cumania lasă regele toate veniturile pentru un timp de 25 de ani, pe cînd din țara Severinului își oprește jumătate chiar de la început. Mai urmează că țerile acestea ierau supuse Ungariei și că populația ce s'a strîns mai pe urmă trebuie să fi venit de peste Dunărea, de vreme ce regii Ungariei nu voieau să lase oamenii de ai lor să emigreze într'acolea. *

Dl Lambrior vorbește de Lytva și de chenezatul lui Lynioy, ca de două țerișoare deosebite, Hunfalvy pune pe

Lynioy ca voevodul Lytvei. Care are dreptate? Fiind că Dl Lambrior se va fi luat după istoricii noștri și nu după chiar actul lui Bela, îmi vine a crede că Hunfalvy va fi avînd cuvînt de a pune, cum a pus. Dl Lambrior presupune că țara Lytvei ieră în munți spre resărit de Loviște și că se întindea până la Hațeg (Hársok), care iese în Transilvania. Chenezatul lui Ioan și al lui Farkaș vor fi fost mai spre amiază-zî. Țara lui Seneslau, crede Dl Lambrior, va fi fost în munți spre Apus de Loviște și că poate aici locuiau Valahii de cari vorhea papa într'o scrisoare de la 1234. Se poate înse să fi fost în regiunea Buzeului despre care am vorbit mai sus.

Se pare că călării n'au putut prinde rădăcinii în țerele dăruite, Dl Lambrior citează după Arhivul lui Cipariu p. 204 și 334 pe un mai mare al lor care se intitulează: „Ioan Ogenald ducele Valahiei” pe la 1250; iar Hunfalvy citează pentru anul 1252 pe *Rembaldus praeceptor domus hospitalis Ierosolimitani in Ungaria*. Pe la 1264 nu mai ieră țara Severinului a călărilor, de vreme ce se cunoaște de pe atunci un Laurentius ban al Severinului.

Din faptul că Ogenald se intitulă ducele Valahiei urmează că încă pe la 1250 ierău mulți Romîni în țara numită pe urmă Muntenia, în adevăr am văzut că numele Moldo-Vlahia se întilnește, cum am spus vorbind de Moldova, încă pe la 1241 și chiar la venirea Tătariilor. Prin urmare greșeste Hunfalvy crezînd că Romînii vor fi fost pe atunci puțin numeroși în țerele acestea.

Dl Lambrior zice la pag. 53: „Sub numele de fundarea principatului Valahiei se înțelege contopirea într'un singur stat a deosebitelor stățișoare, ce se aflau în țara numită „Valahia” (în întinderea de a-zî), și tot o dată predominarea în această parte a elementului românesc, care își supune șie pe toate celelalte elemente și le absoarbe cu timpul.” Unirea a fost indeplinită de familia Basarabilor, cel mai vechi dintre dinșii iese cel citat de Fazel-Ulah-Rașid ca domnind în țara Oltului și de bună samă și asupra țerei Valahilor la 1240 sau ceva

mai înainte. Se pare că un Basarab a căpătat și țara lui Seneslau după moartea acestuia, astfel încât s'ar înțelege de ce vorbește istoria despre venirea unui Domn de peste munți la Cimpul-lung. Acei ce cred că întemeietoriul Valahiei a fost Radu Negru se înșală, căci acesta a fost tatăl lui Mircea cel mare, iar numele întemeietoriului nu se știe. Pe la 1272 un *Liten*, chenezul Valahilor s'a lăsat de corona Ungurească și de banul Severinului, nu dădea nici un tribut și se purta ca de sine stăpînitoriu. Georg Soos de Sôvár bătu și ucise pe *Liten*, prinse pe *Barbat* fratele lui și nu-i dădu drumul până ce nu plăti mulți bani.

Pe la 1323 ieră domn în Valahia un *Ivanco Basarab*, după *Irecek* citat de *Hunfalvy* și acest *Ivanco* ieră aliat cu *Mihail* despotul *Vidinului*. *Mihail* fû ales de *Bulgari* rege al *Tirnovei*. Se pare că *Mihail* a ajutat pe *Ivanco* să cucerească *Severinul*, iar *Ungrovlahii* făceau parte din armata regelui *Bulgari*, cînd avu această lupte cu *Bizantinii*. (*Hunfalvy* pag. 97.) La *Di. Lambrior* nu se află acest *Ivanco*. Nu știm dacă *Irecek* a aflat acest nume la *Cantacuzenus* pe care-l citează, nici dacă se află tot sub acest nume în *Marci Chronica* („*Codex pictus*“) scrisă numai 28 de ani după expediția lui *Carol Robert* și citată de *Hunfalvy* pag. 98. Regele povestind [1332] cum a fost bătut în Valahia zice că s'a luptat cu *Bazarab fiul lui Thocomer* fără să-i spue și numele. Dintr'o bulă a papei *Climent al șeselea* din 1345 se vede că la acest an domnea în Valahia *Alexandru Basarab*, care avea sub dînsul mai mulți principii și voievozi. *Turotius* înse spune că *Alexandru Basarab* s'a resculat în potrivea lui *Carol Robert*.

Orî cum ar fi am căpătat numele unui *Basarab* care domnea pe la 1323, necunoscut istoricilor noștri.

La 1356 s'a împăcat *Alexandru Basarab* cu *Ludovig* următorul lui *Carol*, recunoscîndu-se vasal.

[Va urmă.]

I. Nădejde.

Direcția urmată de „Contemporanul.”

(Urmare)

Si această experiență nu-i ceva rar ori numai o dată întâmplată, ci s'a repetat și cu chestiea limbei romine. Dl. Lambrior și alții au adus lumină în gramatica românească noi am publicat și popularizat multe din acele descoperiri, cu toate acestea profesorii de românește nu și-au dat osteneală să cunoască ideile cele greșite, și acum în Iași se învață tot după moda veche, se aud aceleași greșeli ca și înainte de a fi cunoscute cercetarile Dlui Lambrior. Mai mult, profesorii de românește își ȳeau dreptul de a ocări înaintea elevilor și la examene pe acei cari cred ca noi, fără să-și inchipue că așa numitele greșeli ce ni se impută, nu dovedesc alta de cît că acei domni repetă neconținut ceea ce au învățat în tinerețe de la Pumnul ori de la Cipariu, ori și mai reu, niște năluciri la carile i-a dus lipsa de studiu și neținerea în curent cu starea de acum a științei. Ce ȳeste de făcut alta decit de dat pe față cu nume și cu greșeli pe cei remași în urmă și încredințați că au găsit sau mai bine gicit adevăruri în loc de a le căută ca ceilalți muritori prin muncă?

Va zice, poate, cineva că cărțile cele rele puteau fi alungate de prin școli prin hotărîrea unei comisiuni care să cerceteze cari scrieri sint bune și cari rele. — Nenorocire înse că comisiunile vor fi făcute tot din oameni și a nume ȳeste foarte de crezut că cei prieteni cu plagiatorii ori închinătorii ai greșelilor de știință vor fi mai mulți. Așa, ce va face Dl. Cosmovici, dacă va fi numit în comisiune și va vedea o botanică în care se va spune că absorbirea acidului carbonic de către părțile verzi ale

plantei iese asimilațiune (hrănire) și nu respirațiune de zi, cum crede Dsa.? Negreșit că va respinge cartea și o va înfieră ca cuprinzătoare de teorii greșite. Ce va face Dsa, dacă va vedea o zoologie în care se vor clasifica animalele după Gegenbaur, Claus, Huxley, etc.? Negreșit că o va respinge. Ce va face Dsa, dacă va vedea o Geologie în care se va vorbi despre terenurile din România și de localități tipice din această țară studiate de D. Cobălcescu, Pilidi, Porumbariu, în parte de Dl. Ștefănescu [cu toate greșelele ce a făcut une ori] precum și de străini ca Fuchs, Foetterle etc.? Nu încapă vorbă că o va respinge, de vreme ce chiar a tipărit în partea dintâi a Geologiei Dsale, că despre România nu se știe nimic.

Apoi comisiuni de cercetat cărțile au mai fost și cu toate acestea cărți greșite ca Geografia Dlui Săghinescu de la Huși ori ca a Dlui Erbiceanu de la Drohoiș poartă cu mândrie: „aprobată de Ministeriul Cultelor și al Instrucțiunii. N'au voit înse să aprobeze cărți bune sub cuvânt că nu-s mai bune de cât cele aprobate până atunci, și am putea dovedi ce felii de mașinărie fac aprobarea și neaprobarea cărților.

Fața cu această stare de lucruri nu ne rămănea altă cale de cât cea apucată și a nume demascarea plagiatorilor și nemicerea numelui de oameni de știință pentru acei ce au scris monstruoziități științifice. Cei ce au cetit „Contemporanul“ au putut să-și facă idee de gradul de cultură științifică dat la iveală prin lucrările criticate. Planul nostru iese de a pune pe fie care la locul ce i se cuvine și de a face pe cei ce iubesc țara aceasta și se gândesc la progresul ei să vadă prăpastia către care ne ducem și să puie mina să oprească căderea.

Oamenii lipsiți de știință nu se află numai între profesori, ci și în celelalte tagme și plagiatori de asemenea. Am arătat ce știință are Dl. Macedonschi dela Literatorul deși îndrăzneste a se numi capul poeziei sociale(?) și cel mai mare poet al Românilor. Cetitorii noștri își aduc a

minte cum am dovedit, prin citații din articolele filosofice ale marelui poet, că Dsa crede despre *viermii din cadavre că se fac din carne prin jocul puterilor fizico-chemice, fără părinți*, și că în răspunsul ce ne face nu ne scoate din *măgari* și alte numiri frumoase. Așa de ciudată i se pare spusa noastră că *viermii se fac din ouă de muște*, încît zice că *multe muște ne zboară prin capete* și că de ce nu zicem înalte că găinele se fac din ouă de rață, rețele din ouă de broască sau de altă. Ce feliu de lucrări literare se vor putea produce sub direcția unui domn așa de lipsit de știință, cînd acuma trebuie să fie și lucrările literare întemeiate tot pe cunoștinți științifice, mai ales că la „Literatorul“ se cred naturalişti, în artă, adecă elevi ai lui Zola, Daudet, Goncourt, Balzac, etc.

Asemenea oameni lipsiți de cunoștinți științifice s'au furișat pretutindenea. Am arătat cum Dl. Peridi, Dr. și professor la facultatea de medicină din Iași nici n'are idee de lucrările făcute în timpii din urmă asupra *rolului splinei la mistuire*. De asemenea am văzut pe un D. Zarifopol resturnînd *Chemiea* sub cuvînt că dacă Richter n'a putut pregăti sări neutre curate din punctul de vedere chemic, urmează, că echivalenții nu sînt cantități fixe în natură ci schimbători după împrejurări! Dar cu Dsa nu s'a sfîrșit încă, în anul al III lea îl vom arăta mai pe larg. Într'un ziar de la Craiova am cetit că *zimbrul țera un feliu de cal iar nu de bou, cum au susținut uniș*. În altul dela Buzeu am văzut că *Cracatițele sînt plante!* În „Națiunea“ am văzut dați pe fața plagiatori și mai toate articolele despre politica exterioară ni s'au arătat ca plagiate după jurnale nemțești!

Puteau toate acestea să remîie nebiciuite, cum au ramas până acuma?

Dar va zice cine-va că se puteau critica, dar nu așa de aspru. La această părere noi vom răspunde că am fost aspri numai cu acei de la cari nu se poate aștepta nici o îndreptare și cu acei cari au făcut greșeli așa de

marî încît poate nu le va mai fi cu putință a-și face din nou educația științifică. Cu acei cari au greșit numai din pricină că au ramas ceva în urmă am fost alt-feliu; cei ce au cetit „Contemporanul“ ne vor da dreptate.

În sfîrșit noi credem ca și Dl. Maiorescu care a zis în „Criticele“ sale pag. 466: „Iată pentru ce lupta neîmpăcată în contra ignoranței pretențioase și neadevărului ne-a fost cea dintăi datorie și pentru ce nu am putut primi punctul de vedere al acestora cari sînt deprinși cu o privire mai blîndă și se mulțamesc cu o lungă așteptare a îndreptării în viitoriū.

„Romîni, anticipînd formele unei culturî prea innalte au pierdut dreptul de a comite greșeli nepedepsite și, depărtați din starea mai normală a desvoltărilor treptate, pentru noi etatea de aur a patriarhalismului literar și științific a dispărut. Critica fie și amară numai să fie dreaptă, iese un element neapărat al susținerii și propășirii noastre și cu orî ce preț și în mijlocul a orî cite ruine trebuie împlintat semnul adevărului.“

Tocmai fiind de această idee că trebuie să ne luptăm pentru adevăr nu ne-am sfiit a ne lupta în potriva neadevărului orî unde l'am aflat.

Ni s'a mai zis de ce ați atăcat oameni ca *Alexandri*, *Costachi Negruși etc.* Întrebăm numai dacă am avut dreptate sau nu. Fost'au *Agachi Ftutur* și *Toderică jucătoriul de cărși* plagiate, ba încă reu, din franțuzește, cel dintău de *Alexandri* după „*l'Avare en gants jaunes*“ și al doilea după *Federigo* al lui *Prosper Mérimée*? Și cum, i-am ocărit, dacă am arătat numai adevărul? Ce, ieră poate mai bine să ni-i arăte străini?

(Va urmă.)

I. Nădejde.

LUPUL ȘI OERIUL.

Anecdotă populară.

Un oeriū odată, dusu-s'a să vadă
Ce-î mai face turma, și-a remas să șadă
Noaptea tot la stînă. Sara s'a culcat
Și-a 'nceput să doarmă dus și nemișcat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

El doarme. Ciobaniī hodineau și ieī,
Dar ca ceī cu grijă și mai mititeī,
Treji mai mult și somnul pe furiș 'l-apucă
Dacă-ar fi nevoie gata să se ducă.

Cînd dormeau cu toțiī noaptea hăt tîrziu,
Lupul iară-și harnic, ager, grijuliū
Vine să mai cerce, de-ī în bună stare
Turma, dacă are apă, de mîncare.
Vine. Apoi tainul cît a socotit
La luat; iar cîniī, cum li-a mirosit,
Haide toți să-ī facă pompa cuvenită.
Zgomot fac și larmă ne mai pomenită.
Fuga și ciobaniī șueră, sumuță
Chiue și cîniī după lup amuță.

Lupul merge'n treabă-și ; iar ciobani'n urmă
Țipă ce mai țipă și se'ntore la turină.

Cînd sosesc ciobanii îndrăciți de ciudă,

După-atîta fugă, după-atîta trudă,

Incepù stăpinul a 'ntreba și-a zice :

— Ce-amuțați, loane? Cine-a fost aice?

„Ce comedii frate!! Ce ți-î dat să vezi!! . . .

„Fost'a lupul poate? — D'apoî popa crezi?!

— Auzit'ai dracul!! Bată-l cel de sus!!

„Și a luat vr'o oaie? . . . — D'apoî a adus?

— Ai văzut dihăniî!! Parcă-s niște hoți!!

„Și . . . s'a dus la codru? — Dar la tîrg socoți?!

— Bre, bre, bre!! . . . Și nu știi cîte-ar fi luat?

„Cite oi anume? Parcă-a numărat!! . . .

— Eî apoî! Dar nu știi, oare de-ale cui?

De ale cui mă 'ntreabă! D'apoî de-ale lui?!

T. D. Speranță.

RESPUNS PLOR DE LA APĂRĂTORIUL.

Îmi pare foarte bine că s'a găsit un Domn așa de îndatoritoriu, în cit fără să mă lezeze mult în așteptare, mi-a arătat greșala (!) ce am făcut la descrierea tipului ebru. Numai păcat că nu pot fi luminat prin dovezi de felul acelor înșirate în „Apărătorul“ din 4 și 5 Iulie! Sint cam curios, ce să fac? Când am zis că voiți mulțami aceluia care-mi va arăta unde am greșit, n'am înțeles că iese destul ca cineva să-mi zică: „De ai greșit fiind că ceia ce spui Dta nu ne vine nouă la socoteală!“ Am înțeles că trebuie să mi se arăte dovezi sănătoase.

Dela început mi se face imputarea că ceia ce scriu despre credințele și pretențiile Ebreilor „nu prea stă în corent intim cu subiectul lui“ (citație textuală, care nu prea se potrivește cu pretențiile stilistice ale scriitorilor de la Apărătorul). Dacă și ar da osteneală Dl. cu articolul să cetească tractate de antropologie, ar vedea că se obișnuiesc asemenea lucruri și în șitul de articole ce am publicat (după Topinard, Haeckel etc.) nu numai la Ebrei am vorbit despre deosebite credințe și obiceiuri. — Dacă m'am întins ceva mai mult la Ebrei în această provincă, pricina iese că, Ebreii trăind mulți printre noi, credințele și pretențiile lor ne interesează mai mult de cit ale altora.

Mai departe gésim următoarele: „Să ne permită stii-
„mabilul autor a-i spune că după parerea noastră principală greșală era, că aduce acuzări grave în contra „Evreilor fără de a le baza cătuși de puțin.“ Principala greșală era?! Vrá se zică acuma nu mai iese? Sau ați greșit întrebuintarea timpului? Dar era că aduse, ce legătură frumoasă și potrivită! Presupun că ați gre-

șit și trec mai departe înțelegînd ceia ce ați vroit să ziceți. Mă întrebați care autorii ebreu a susținut că Napoleon, Frederic cel mare, etc. au fost Ebrei? Dar am zis oare îeu că oamenii de știință susțin asemenea copilării? Cetiți bine și veți vedea că zic: unii, fără să arunc asupra tuturor Ebreilor o asemenea învinovățire, nici nu zic că am auzit pe acela-și ebreu vorbind despre toți oamenii mari citați mai sus, ci unul (un student). zicea că Horatiu a fost ebreu, altul (un coleg de școală) Zicea de Napoleon I, și așa mai departe. Vedeti cum v'ați grăbit a strigă că asupresc pe toți Ebreii, pe cînd îeu vorbeam numai de unii? Nu mă prea mîer nici de asta, căci așa aveți obicei, vă place mult generalizarea! Dacă un român dă o palmă unui ebreu, atunci strigați că vă persecută și vă bat pe toți, iar dacă 10,100 sau 1000 de Ebrei fac fapte rele și stricătoare Romînilor, atunci întoarceți alt-feliu și ziceți: ce au a face cîți-va față cu toți?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ziceți că m a s a Ebreilor nu crede că Ebreii sînt mai ageri la minte? Dați-ne voie a ne îndoii despre aceasta! Poate parte din Ebreii învățați nu au această credință neîntemeiată, dar mulți (luați samacă aice zic mulți!) cred în această ca într'o dogmă. Întrebați pe un ebreu din poporul de jos și veți vedea că iel crede că ebreul are cap mai bun de cît Românul. Luați sama cum vorbește cu țeranul și veți vedea forte limpede că se crede mult mai sus.

Chiar dintre cei învățați veți găsi cu asemenea credinți. Așa d. ex. un D. doctor din Iași (ebreu) cînd aude de vre un om că a făcut vre un lucru de samă, îndată strigă: „*Aista-î un cap jidovesc*“! Alt Doctor, tot ebreu, te întrebă despre orî ce lucru bun ce vede la Dta. „*Nu-î așa ca asta fi-a făcut un jidan*“? Și așa mai departe sute de lucruri de felul acesta. Ce să mai zicem de acei fanatici, cari se cred poporul lui D-zeu menit că să domnească asupra tuturor? După aceste lămuriri cred că nu ne veți pretinde să vă cităm nume de autori, căci n'am vor-

bit despre lucrurile susținute prin cărți, ci despre credință respîndită în popor.

Despre munca fizică n'am zis că Ebreii nu sînt în stare să o facă, dar am zis că nu la această muncă s'au dedat de obicei Ebreii și dacă le-a plăcut mai mult lucruri care nu se cere putere, asta poate fi luată ca o dovadă că sînt în urmă, în această privință altor popoare. Sigur ca împrejurările în care au trăit miî de ani i-au făcut așa, căci știm că Ebreii vechi ca popor păstoriu și nomad la început, nu puteau fi un popor fricos și slab; de asemenea și acuma după oare care deprindere, cred că ar face aceleași lucruri de putere ca și alții. Dar nu ierá vorbă despre aceasta în cele ce ziceam noi în No. 23 al „Contemporanului.“

Că sînt copiii ebrei pripiți, asta v'o poate spune orî care profesor din școalele românești. Întrebați dacă dintre doi copii de aceeași vîrstă, unul român și altul ebru, nu pare mai bătrîn (în privința minței) copilul ebru de obicei. Nu zic că pîntre Romîni nu se află copii pripiți, dar mai mulți pîntre Ebrei. Că se opresc de la o vreme pe loc, asta am văzut'o îeu singur. Ebrei cariî se păreau meniți a ajunge departe, s'au oprit pe loc și nu din pricinî pe cari le amintiți, ci numai din curata pricină că nu se puteau dedá mai departe la învățatură, avînd toate mijloacele pentru a face această. De sigur că sînt departe de a pretinde că toți sînt pripiți, dar parte sînt așa și asta nelămurește pentru ce se pare unora că Ebreii sînt mai deștepți; căci adunînd pe acei adevărați deștepți dintre copiii ebrei cu acei pripiți, se găsește o sumă mai mare de cît la Romîni. Mă mier înse cum Dl de la Apărătorul îa pripirea ca o laudă pentrn Ebrei, că ar fi mai spirituali (cum zice Dsa)?!

Apoi eară-și cade în calea cea bătută că Ebreii sînt persecutați grozav și acei pe cariî îi vedem ajungînd ceva sînt niște adevărate ființi *geniale*, ținînd samă de nămolul de piedeci ce le pun în cale Germanii, Francejii, Romîniî, etc. Oare aceste vorbe nu cuprînd în sine cea

mai mare îngîmfare? Adecă mult mai mulți Ebrei învățați s'ar putea rîdica și ar ajunge departe, dacă nu iear opri [de frică să nu fie întrecute se vede] celelalte popoare?! Pentru ce atita *livism* de prisos, cînd foarte ușor se vede că acestea sînt pretexte; căci în adevăr cel'ar opri pe Ebreul bogat [și cred că nu veți zice ca nu sînt mulți bogați?] de a se ocupa cu știința sau literatura? Nu-i vorba de ajuns în funcții! Ieste vorba să facă ceva pe cea științifică, și aice nici o prigonire din lume nu poate opri pe Ebrei! Nu! Orî cît ați zice timpurile în cari trăim nu sînt așa de selbatece, în cît acei cari pot face averi nemărginite, să nu poată innainta pe calea mult mai slobodă a învățătorei! Apoi drepti sînteți, cind ziceți că Ebreului sărac îi ieste mai reu de cît țeranului? Nu ziceți chiar cu aceste cuvinte, dar așa vroiti să se înțeleagă! Dacă Ebreii săraci trăesc reu, nu-i mai puțin adevărat că cei bogați trăesc foarte bine; prin urmare cine trăeste reu, trăeste din pricina săraciei, dar nu pentru că ieste ebru. De ce la fie ce pas găsiți pricină să strigați că în România vi-i mai reu de cît orî unde? Așa înțelegeți patriotismul, ca să ne zugrăviți ca selbateci între selbateci!? Acestea vi le spun ca să vedeți cu cită patimă scrieți! Pentru D-voastră ieste o neleguire să va atingă cineva macar cu vîrfu degetului! Dacă vă spune cineva că nu știți românește, vă supărați foc și scrieți un articol.... Și așa pentru orî și ce!

Ce are a face ceia ce spuneți despre Senator și Nothnagel? Numai Ebreii sînt persecutați? Nu știți că și Prusienii sînt persecutați la Universitatea din Viena? Cu cită greutate au ajuns profesori Claus și alții?

Vorbiți de presă. — Pentru ce presa ebrească so-coate pe Ebrei aproape niște sfinți? Pentru ce îndată publicați pe orî ce copil ebru premiat, pe orî-ce ebru licențiat sau doctor, pe orî care decorat? — Nu pentru ca să vă lăudați? Și apoi într'un chip foarte curios pretindeți că nu trîmbitați produțiile Ebreilor?! Mai mare trîmbițare nu știu dacă se poate!

Despre istoria cu *Valentin*, va raspunde, acela de care vă animați fără să luați sama la cele ce spuneți!— Și aici vă pare că geniile ebrești sint înădușite, că știința lor iese ascunsă; ieară-și o pretenție prea mare despre valoarea Ebreilor!

Să vă mai dau o dovadă că vă îngimfați peste măsură, chiar din ziarul D-voastră. — În întâiul număr de cînd ziarul D-voastre devine *quotidian*, în așa numita *profesie de credință*, vă laudați că *sînteți antemergător i liberalismului!* Se poate mai mare fală?! Cum? *D-voastră* socotiți ziarul Apărătorul mai înainte de cît *Romînul, România Liberă* etc. Ași înțelege să combată toate ziarele, unul care nu se împacă cu politica de astă-zî, unul care iese contra *sistemului parlamentar*, dar *D-voastră* nu puteți face aceasta de cît numai împinși de o fală neîntemeiată citu-și de puțin!

Ascultați încă ce am să vă spun în treacăt, ca să vă dovedesc că sînteți pretențioși în alegerea cuvintelor numai cînd îi vorba de Ebrei, dar alt-feliu sînteți foarte îndrăzneți (ca să nu zic alt-feliu). — Sub titlul *Gîndiri fugitive* ați pus niște lucruri care dovedesc că sînteți foarte departe a cunoaște ceia ce iese *bună cuvîntă*. — Cînd într'un ziar, pretins mai înaintat de cît toate, îndrăzneți să scrieți că femeile cari învinovătesc pe o adulteră, o pizmuesc pentru fericirea gustată, ce-mai rămîne de zis oare despre pretențiile D-voastre de nepărtinire și de apărare a celor asupriți?! Mă faceți să zic și ieu bravo birjarilor! căci ieși sint mai cuvîncioși de cît unii ziariști. —

Despre această din urmă chestie are să vi se mai vorbească în curînd: — De o cam dată mă opresc aici, rugînd ieară-și pe ori cine să-mi arăte unde am greșit, ca să-i pot mulțami. —

W.

Metoda științifică.

Pe lângă răspuns la felurite învinuiri ce ne aduce Dl. Zarifopol în No. 5 al revistei „Recreații științifice“ voi cerceta cum a ajuns D-sa la ideea că echivalenții nu ar fi neschimbători de cât în anumite condiții.

În No. 5 fața 145 cetim: „Această idee mi-a venit în minte pe când studieam în laboratorul de chimie de la Sorbona, acțiunea ce exercitează unele metale pre-un fierul, arama, zincul, etc.) asupra soluțiilor metalice.“ Apoi în No. 3 vedem că se ocupă de experiențele lui Richter și apoi, fără să se vadă cum și pentru ce, încheie că echivalenții n'ar fi statornici. Să vedem ce experienți a făcut Richter, ce urmă din critica ce le-a făcut Dl. Zarifopol și ce săritură a făcut D-sa. Richter a văzut că dacă punem o tăbliță de aramă într'o soluțiune de azotat de argint, arama alungă argintul din combinațiune și-î ia locul, așa că peste un timp avem o sare de aramă și a nume azotatul de aramă și argintul despărțit.

În experiența aceasta nu s'a produs gaz și 108 unități de greutate de argint s'au înlocuit prin 31.75 de aramă. Dacă s'a pus în soluțiunea de azotat de argint o tăbliță de zinc, arama a fost alungată și s'a căpătat azotat de zinc în loc de azotat de aramă. În această experiență 31.75 de aramă au fost înlocuite prin 33 de zinc. Încercări de feliiul acesta se pot face cu mai multe metale și numerele 108, 31.75, 33 arată raportul de greutate între elementele ce se înlocuiesc și prin urmare sînt echivalente, și anume 108 de argint iese echivalent cu 31.75 de aramă și cu 33 de zinc sau mai scurt numerele de mai sus sînt echivalenții metalelor la cari corespund.

Dl. Zarifopol ne spune că pe vremea lui Richter nu se puteau avea săruri neutre chimicește curate și că metodele analitice din vremea aceea erau prea rele pentru a putea da rezultate sigure. Bine fie și așa. Ce urmează atunci? Mi se pare numai că numerele aflate de Richter trebuie să fie greșite și că prin urmare nu ne dau echivalenții elementelor în chestie, ci niște numere mai mult sau mai puțin apropiate de acei echivalenți. Ce face înse Dl. Zarifopol? Nicăi mai mult, nicăi mai puțin de cât scoate închiere că pune la îndoială neschimbarea echivalenților și zice că echivalenții ar fi statornici numai în unele condiții hotărâte. Că i-a venit D-sale această idee în cap pe când lucra în laboratorul de la Sorbona, iese o întâmplare, putea să-și vie și pe când stătea la masă sau la teatru, căci nu văd în experiențele despre care ne vorbește D-sa nici un fapt care să-și fi dat D-sale drept de a se îndoii de statornicia echivalenților ori chiar de a crede că ar fi mai științific, mai metodic, a primi părerea contrară.

Mă mir cum se face de un specialist, Dl. Zarifopol, n'are idee că credința cum că elementele nu se unesc în proporții neschimbate pentru a forma o combinație chimică iese foarte veche și că a fost luptă strașnică în această privință. Dacă D-sa ar fi cunoscut istoria teoriilor în Chimie, n'ar fi luat aer de geniu născocitoriū de lucruri încă neuzite și ne-ar fi scutit de fraza următoare: „Se poate ca opiniunea emisă de mine să nu fie dreaptă; dar tot atât de posibil iese să fie. Timpul va fi martur, progresele viitoare vor proba adevărul sau falsitatea ei.“ Asemenea îngîmfare nu prea se prinde pentru un chemist care a zis: „Richter n'a putut afla de se înlocuesc elementele echivalent cu echivalent, poate că echivalenții nici nu-s statornici, progresele viitoare vor arăta.“ — Nu pretind că a scris fraza aceasta Dl. Zarifopol, dar așa se urmează cugetarea D-sale.

Înainte de a merge mai departe să lămuresc ce înțeleg îeu, luîndu-mă după ideile ce văd domnind în știință, prin neschimbarea echivalenților. Nu mi-a venit în gînd

a crede că echivalenții și prin urmare atomele ar fi ceva care trebuie să rămie neschimbători în orî ce condiții. Noi cei de la „Contemporanul“ credem că atomele sînt formate la urma urmei tot din eter și că fie care dintr' inele iese o grupă de părțile de eter legate împreună prin o mișcare comună, poate că samănă a niște inele după ideile lui William Thomson și Tait *) și nu ne-ar părea de felii ciudat a admite că atomele se desfac în eter cînd lumile se sfarmă și apoi dau neștere la nebuloase gazoase. Sîntem gata să admitem chiar că atomele se pot schimbă și în condițiunile obișnuite ale experiențelor chimice, dar să ne vedem siliți de fapte cari să nu poată fi altfelii înțelese. Mărturisesc înse că cu toate cele ce a bănuit Dl. Zarifopol lui Richter, tot nu văd încă nici o pricină pentru a mă îndoi de statornicia echivalenților și a nune nu cred că se schimbă nici cît de puțin, adecă rămănem în ideea că în condițiunile experiențelor chimice cunoscute, echivalenții sînt absolut neschimbători. Nu putem admite cu ușurință nestatornicia echivalenților, căci atunci ar urmă că și atomele nu-s statornice, și nu se supere Dl. Zarifopol dar în nevinovăția noastră nu cunoaștem încă fapte cari să dovedească aceasta.

Ca să vadă Dl. Zarifopol că nu sîntem așa de lipsiți de cunoștinți îi voi mai spune că deși D-sa nu cunoștea încă lucrările lui Schützemberger cînd a scris articolul din Nro. 3, noi le cunoșteam încă de la începutul anului 1882, cum se dovede te printr'un articol iscălit de „T.U.“, un prieten al lui „Audax“ și publicat în anul întâiu al „Contemporanului“ la pag. 540. Dl. Zarifopol va vedea din acest fapt că nu trebuie să se prea îngimfe și că dacă-i vorba de paradă de neștiință, atunci o face D-sa, specialistul în chimie, de vreme ce ne spune la par. 145. Nro. 5.: „Părerile arătate mai sus ale chimiștilor Schützemberger și Boutlerow, de cari am luat cunoștință zilele acestea, mă confirmă mai mult în părerea mea.“ Frumos de tot, specialist în Chimie care iese cunoștință

despre lucrări așa de însemnate ce ale lui Schützemberger după ce trece mai mult de un an!

În articolul său a arătat „T. U.“ că Schützemberger analiză niște petroluri arzindu-le în oxigen și căută cit cărbuue și cit hidrogen cuprindeau de pe apa și acidul carbonic produs. Faptul ciudat iese ca suma greutatei cărbunelui și a hidrogenului socotită după apă și acid carbonic, iese mai mare de cit greutatea petrolului întrebuintat. Înse dacă înainte de ardere înfierbîntă petrolul cu sodiu ori cu aramă, atunci suma cărbunelui și hidrogenului socotit tot după apă și acidul carbonic produs, iese de o potrivă cu greutatea petrolului. „T. U.“ zice în articolul citat mai sus, că dacă se va adevăra faptul arătat de Schützemberger și înainte de comisiunei însărcinate cu cercetarea modului cum s'au făcut experiențele, atunci trebuie să admitem că proporțiile în cari se combină elementele pentru a face apă și acid carbonic nu sînt așa de statornice cum se crede. La sfîrșitul articolului zice: „Această explicare sau altele și mai adînci se pot da pentru acest fapt, dar să așteptăm mai bine până ce vom ști ce va fi hotărit comisiunea mai sus pomenită.“

Poate decî să vadă Dl. Zarifopol că nu ieram noi hotărîți a ținea morțiș la statornicia echivalenților și prin urmare a atomelor, numai nu voeam să ne potrivim unor experiențe în cari se puteau strecură greșeli. Numai D-lui Zarifopol, care nu se bucură de o educație științifică superficială ca noi, îi iera îngăduit a sări de la lipsurile de cari suferea Richter la negarea statorniciei elementelor!

Pentru ca să vadă Dl. Zarifopol că noi nu ne apucăm de vorbit așa numai din însuflarea duhului sfînt, vom arăta ce greșeli puteau fi făcute de Schützemberger. Ieste cu puțință ca așa numita apă ce s'a făcut prin ardere să fi cuprins și apă oxigenată, ba chiar poate și alte combinări ale oxigenului cu hidrogenul mai înalte și atunci negreșit că dacă lcidul ar fi fost privit ca apă,

ar fi ieșit la socoteală mai mult hidrogen de cît se află în lichid. Tot astfel se întîmplă, dacă pe linga acidul carbonic s'ar fi format alte combinări tot cu cîte o atomă de cărbune dar cu mai mult oxigen. — Iată deci niște greșeli cari puteau fi facute și cîte altele nu se mai poate să fi fost; faptul cu arama și cu sodiul ar arăta că față cu urme de aceste corpuri nu se pot forma combinațiunile mai oxigenate de cari am vorbit. Orî cum presupunerea de mai sus iese mai firească de cît admiterea nestatorniciei echivalenților.

Dacă înse am primi ca dovedit faptul arătat de Schützenberger ar urmă că sînt două felii de hidrogen și două felii de cărbune, poate, că atomele unui felii de hidrogen se pot preface în de ale celuilalt. Ar urmă că cel puțin unele elemente nu sînt în adévar de cît ca niște genuri cu mai multe specii puțin deosebite între dînsele și cari pot trece de la una la alta în unele condiții. Ar urmă deci că apa ce se formă în experiențele cu petrolul neînfierbîntat cu sodiū, cuprindea atome de hidrogen, ce-va mai ușoare de cît ale celei formate după încălzire. Pentru mine m'ași bucură de o asemenea descoperire, dar până ce nu va fi deplin dovedit că nu s'a făcut vre o greșală, voi rămănea cu cei ce cred că în condițiunile ordinare echivalenții sînt absolut neschimbați. Nu se supere Dl. Zarifopol, dar de la Richter încoace s'au mai ocupat și alții cu echivalenții precum Stas și cercetările lor au arătat că sînt statornici. Dl. Boutlerow are dreptate să ceară cercetări cari să dovedească această statornicie în toate condițiunile ce putem realiză în laboratorii, dar vre un fapt neîndoelnic care să ne împingă spre idei ca ale D-lui Zarifopol nu cunoaștem încă.

Dl. Zarifopol nu înțelere că, dacă i-am spus că astăzi s'au părăsit echivalenții și se întrebunțază greutățile moleculare și atomice, n'am avut de gînd să neg însemnătatea cercetărilor asupra proporțiilor nestrămutate după

care se unesc elementele și-mi scoate nume că ași fi crezut că legea echivalenților iese un adevăr nediscutabil, trecut ca lege absolută la posteritate. Mi se pare că i-am arătat că tocmai după cererea metodei științifice sînt gata a primi orî ce idee numai să nu fie o „fantazie“ ca aceea ce i-a venit D-lui Zarifopol, fără nici un temei, în laboratoriu de la Sorbona. „T. U.“ și cu „Audax“ au fost gata să lepede legea statorniciei echivalenților, dar n'au avut pentru ce.

Dl. Zarifopol pare a se îndoii de zisele mele că persoane cu cunoștinți serioase în chimie au fost în potriva părerii D-sale; cu toate acestea a a iese și-l încredințez că acele persoane n'au învățat în doi ani Chimia și Fizica, ci în mai mulți și că nu-s lipsiți de ideile generale așa de trebuitoare pentru cel ce vrea să înțeleagă filosoficește lumea

Despre vorbele D-sale cum că în „Contemporanul“ a văzut „teorii, adese ori chiar ipoteze gratuite (ca a D-sale?), emise de un învățat străin luate ca ultimele adevăruri ale științei“, nu mă mîier, de vreme ce D-sa și cu cei ce-l încurajază pe calea apucată privesc „Darwinismul“, „Ateismul“, teoriile pedagogice și filosofice ale lui Spencer ca niște ipoteze gratuite și se socot strașnici pozitivi,ți punînd la îndoială teoria atomistică și urmînd cu sfîntenie teoriile și ipotezele celor ce au întemeiat religia creștină.

Dl. Zarifopol dă a înțelege că Audax nu-l va putea pricepe. Se poate, că numai a-și arată limpede ideile nu are dar D-sa, dar ar trebui să fie mulțămît dacă se înțelege măcar singur pe sine, lucru de care mă îndoesc. Inchierea ce a scos din critica lucrărilor lui Richter mă întărește în această părere.

D-l Zarifopol face parte din tagma așa de număroasă a acelor carii chiar cînd greșesc și văd greșala singuri, tot caută a cîrni la stînga sau la dreapta. Judecați singuri, D-sa a zis în articolul din Nr. 3 că echivalentul unui

element iese cantitatea de acest element cită într'un echivalent de acid sau de bază. Ieu l'am întrebat dacă echivalentul oxigenului iese 40, căci într'un echivalent de acid azotic iese 40 de oxigen și după definiția D-sale ar urmă ca 40 să fie echivalentul oxigenului. D-sa în loc să spună că a greșit ne spuind că din toți echivalenții unui element se ține samă de cel mai mic numai, adecă de 8, care arată cea mai mică cantitate de oxigen ce se poate află într'o bază sau într'un acid, se face ghibaciū și ne spune că în acidul azotic se află nu 40 de oxigen ci de cinci ori opt. Mare minune! Ce să mă zic după asemenea întorsătură?

Audax.